

Religioners syn på abort?

**Hvilken betydning har denne kunnskap for norske
leger?**

Av Harald Benjamin Johnsen.

Kull V-06.

Profesjonsstudium medisin Uio.

INNHALDSFORTEGNELSE

1	ABSTRACT	1
2	INNLEDNING	2
3	METODE:	4
3.1	Den katolske kirken.....	4
3.2	Islam	5
3.3	Jødedommen.....	5
4	LOVVERKET VS RELIGIONEN.....	6
4.1	Lov om svangerskapsavbrudd	6
4.2	Abortforskriften.....	7
5	DEN KATOLSKE KIRKENS SYN PÅ PROVOSERT ABORT	8
5.1	Generelle perspektiver.....	8
5.2	Fosterets verdi og moralske status.	9
5.3	Sosiale aspekter	10
5.4	Medisinske aspekter	10
5.5	Spesielle forhold ved religionen.....	10
5.6	Norsk lovverk versus religionens syn.	11
5.6.1	Reservasjonsretten - forskrift om svangerskapsavbrudd § 15.....	11
5.6.2	12 ukers ”grensen”	12
5.6.3	Lov om svangerskapsavbrudd §§ 2 og 10.....	12
5.7	Oppsummering av den katolske kirkens syn.....	12
6	SYNET PÅ ABORT I ISLAM.....	13
6.1	Generelle perspektiver.....	13
6.2	Fosterets verdi og moralske status	14
6.3	Sosiale aspekter	15
6.4	Medisinske aspekter.	16
6.5	Spesielle forhold ved religionen.....	16
6.6	Norsk lovverk versus religionens syn.	17
6.6.1	Reservasjonsretten - forskrift om svangerskapsavbrudd § 15.....	17
6.6.2	12 ukers ”grensen”	17
6.6.3	Lov om svangerskapsavbrudd §§ 2 og 10.....	17

6.7	Oppsummering av islams syn:	18
7	JØDEDOMMEN:	19
7.1	Generelle perspektiver.....	19
7.2	Fosterets verdi og moralske status.	19
7.3	Sosiale aspekter	20
7.4	Medisinske aspekter	21
7.5	Spesielle forhold ved religionen.....	22
7.6	Lovverket vs religionen.....	22
7.6.1	Reservasjonsretten - forskrift om svangerskapsavbrudd § 15.....	22
7.6.2	12 ukers ”grensen”	22
7.6.3	Lov om svangerskapsavbrudd §§ 2 og 10.....	22
7.7	Oppsummering av jødedommen:	23
8	DISKUSJON:	24
8.1	Likheter og forskjeller mellom religionene.....	24
8.2	Utfordringer i forhold til lovverket.	26
9	LITTERATUR	28

1 ABSTRACT

What are the religious views on abortion of the Catholic Church, the Sunni Islam and Judaism? And what challenges may arise for a religious doctor if compared with the Norwegian laws on the matter? This has been the student project which I have tried to answer. The main target has been to improve the communication between a religious patient and the doctor. But also a religious doctor's view has been one of my focuses. Induced abortion is by the Catholic Church not only prohibited, but also seen as a grave sin which may lead to excommunication. The Sunni Islam view is that after 120 days of pregnancy, abortion is prohibited except when the mother's life is threatened. Before that it's required a good reason, and the views differ between the religious law schools. Judaism does not recognize a fetus as a person until after conception. Before 40 days of pregnancy, the fetus is considered merely as fluid. The main view of the rabbis is that abortion is prohibited except if the mother's life or health is threatened. Some rabbis are more liberal and accept abortion of other reasons. The relevant paragraphs of the law are examined and compared with the religious views. Finally the discussion takes on differences and similarities between the religions. Do the laws on the matter match a religious doctor's point of view? This and other questions are being highlighted in my discussion.

2 INNLEDNING

Jeg har i denne oppgaven valgt å ta for meg abortspørsmålet i den forstand at jeg vil undersøke noen ulike religioners syn på abort. I Norge ble det i 2009 utført 15 774 aborter (1). Mange av de involverte opplever det som en psykisk påkjenning, enten det blir utført abort eller ikke. Religionene og ulik religiøs påvirkning på valget kvinner tar med henblikk på abort, kan ikke neglisjeres. Dette er noe alle helsepersonell som befatter seg med problemstillingen må være klar over. Hva tenker de ulike religioner om abort? Hva er deres lære, og hvilke konsekvenser får dette for religiøse leger i møte med abortsøkende pasienter? Hva sier lovverket i Norge om abort og legers reservasjonsrett? Hvilke utfordringer vil leger med religiøs bakgrunn møte? Hvordan kan kunnskap om religionenes holdning til abortspørsmålet bedre lege-pasient kommunikasjonen og ikke minst øke toleransen for annerledes tenkende leger i de etiske problemstillingene rundt abort? Samfunnet har blitt gradvis mer heterogent de siste årene, med økt antall av innbyggere med ulik religiøs og etnisk bakgrunn. Dermed trengs det ny og dypere kunnskap om religionenes syn på mange etiske problemstillinger, blant annet abortspørsmålet.

Mange leger har følt hvor vanskelig det er å møte pasienter som kommer med spørsmål om abort. Det blir derfor alltid en fare for at det oppstår bioetiske konflikter mellom pasient og lege pga religiøse og kulturelle forskjeller (2). Også innenfor de områdene av medisinen som driver med reproduksjonsteknikker har det vært etterlyst økt kunnskap i møte med de ulike religioners syn på områder som abort (3).

Av hensyn til oppgavens begrensning ble det tidlig klart at ikke alle religioner kunne bli behandlet, og valget falt da på de tre religionene kristendommen, islam og jødedommen. Årsaken til det er at kristendommen og islam er representert i store deler av befolkningen, både nasjonalt og internasjonalt. At jeg tar med Jødedommen er ikke pga. antallet de utgjør, men heller fordi den naturlig hører hjemme i en sammenlikning med de to andre religionene, med blant annet bakgrunn i at de alle er monoteistiske. Jeg tar først og fremst for meg synet til Sunni Islam, siden det er majoriteten av muslimer med anslagsvis 85 % av antallet muslimer i verden (4). Valget av den katolske kirken falt etter at det er den største retningen av de 3 hovedgrenene innen kristendommen og utgjør cirka 1.15 milliarder mennesker (6), selv om protestantismen har størst utbredelse i Norge. Protestantismen utgjør imidlertid mange ulike fraksjoner og det ville bli vanskelig å ta for seg de ulike synene. Generelt kan vel sies at kristne er i mot svangerskapsavbrudd og at mange vil si seg enig i det meste av den katolske argumentasjonen, med unntak ved fare for morens liv, da mange protestanter vil velge abort for å redde morens liv (6). Når jeg velger å skrive om abort er det viktig å avgrense og

fokusere kvaliteten av arbeidet inn mot kjernespørsmålene: Religionenes syn på abort og utfordringer i forhold til norsk lov på området. Jeg vil derfor prøve å unngå å gå inn i temaer som kan være nært tilgrensende. Det blir viktig å ikke gå for dypt inn i de ulike religiøse tolkninger og heller forsøke å presentere hovedbudskapet i religionen og fokusere på noen områder: Det generelle synet på abort, fosterets verdi, sosiale aspekter, medisinske aspekter og lovverket i forhold til religionenes syn. Jeg har også tatt med et punkt som heter ”Spesielle forhold ved religionen”. Dette har jeg gjort for ikke å miste nødvendig informasjon om området som ikke kunne dekkes av de ovennevnte punkter.

Etter å ha undersøkt hovedtrekkene hva gjelder religionenes syn på abort, vil jeg vurdere de utfordringer en religiøs lege kan møte i forhold til reservasjonsrett og andre lover som regulerer abortpraksis. Hvilke utfordringer ligger i det norske lovverket for en religiøs lege, og hvor stor avstand er det på dette området mellom norsk lovverk og religionenes synspunkter? Endelig er det interessant med en del hvor trådene trekkes sammen og hvor jeg lar religionenes synspunkter møte hverandre i en diskusjonsbit. Hvilke likheter har vi og hvilke forskjeller eksisterer? Trengs det noen lovendringer som kan bedre praksis til religiøse leger på området (7)? Mange vil etterlyse en diskusjon av kvinnens selvbestemmelsesrett rundt abortspørsmålet. Dette er imidlertid et begrep som har oppstått i nyere tid, og som religionene lite innbefatter seg med, ikke minst i de religiøse tekster og tolkningene av disse. Jeg velger derfor å unnlate å ta opp dette temaet og heller fokusere på religionenes egne presentasjoner av syn på abortspørsmålet, der hovedvekten synes å ligge på fosterets moralske status.

Mitt ønske er også å bedre forståelsen hos leger i møte med pasienter med religiøs bakgrunn i deres veiledning i forhold til abortproblematikken og for å unngå misforståelser, som for eksempel når legen ikke forstår de tankene om abort pasienten sitter inne med. Økt toleranse for kolleger som har religiøs bakgrunn, hvor man kan ha fruktbare diskusjoner blir også et mål. Et godt lege-pasient forhold, og pleien av dette, står sentralt i min målsetning. Jeg håper at den som leser dette arbeidet vil føle at nyttig kunnskap blir presentert på en enkel måte, og hvor den økte forståelsen kan være en hjelp i legers og medisinerstudenters kliniske hverdag.

3 METODE:

Oppgaven er en litteraturstudie basert på et utvalg av relevante bøker og artikler. Det ble foretatt ikke-systematiske søk i PubMed som supplerer til den litteraturen jeg hentet inn fra religionenes egne nettsteder samt bøker. Utvelgelsen av kildemateriale baserer seg på min subjektive vurdering av relevans og tyngde. Derfor har flere artikler og nettsteder blitt valgt bort som uegnet kildemateriale. Kriterier som skulle tilfredsstilles var at det var sentrale tekster om abort, skrevet av forskere, religiøse ledere eller andre med autoritet på området. Det skal være en god kildehenvisning til alle tekster. Nedenfor følger mer spesifisert metode med hensyn til litteratursøk for de enkelte religionene. Årsaken til ulik framgangsmetode når det gjaldt litteratursøk for de ulike religioner var at den relevante informasjonen om religionene befant seg på ulike steder. Når det gjaldt den katolske kirken brukte jeg den katolske kirkens egne nettsider, mens jeg for eksempel måtte bruke artikler fra PubMed for å få en god nok forståelse for jødedommens syn på abort. Artikler fra PubMed anser jeg som en kvalitetssikring i seg selv, ettersom de er bedømt i et vitenskapelig system. Hva gjelder lovverket brukte jeg lovdata.no til å innhente Lov om svangerskapsavbrudd og Forskrift om svangerskapsavbrudd. Mange av kildene jeg fant inneholdt den samme informasjonen, og dermed ble noen artikler utelatt da jeg allerede hadde funnet det jeg trengte.

3.1 Den katolske kirken

Jeg benyttet meg i hovedsak av internett i innsamlingsarbeidet fra den katolske kirken. Her fant jeg originaltekster om abort fra den katolske kirken lett tilgjengelig. Mange av de latinske og italienske verkene er oversatt til norsk, så det lettet arbeidet mitt betraktelig. Det var tryggest å holde seg til de offisielle katolske sidene, som jo også dekket det jeg trengte av informasjon. Den offisielle katolske hjemmesiden i Norge, og sider fra "Den hellige stol" (8) skulle vise seg å være svært nyttige. BIBSYS emneportal ble også brukt til å søke etter den romersk-katolske kirken.

Følgende kilder fra den katolske kirken ble brukt:

- Den katolske kirkes katekisme.
- Johannes Paul II sin encyklika "Evangelium vitae".
- Hyrdebrev om abort fra katolske biskoper i Norden.
- Vatikanets livsakademi, Pontificia Academia pro Vita
- Offisielle nettsiden til the Holy See
- Catholic encyclopedia.

De mest aktuelle av Bibelens sitater som kan brukes i abortdebatten har jeg merket meg, og også kildehenvisninger til noen av de aller tidligste kristne skrifter: Didache, Athenagoras og Tertullian. Her lånte jeg fra biblioteket flere forskjellige oversettelser fra gresk.

3.2 Islam

Jeg brukte hovedsakelig 2 bøker, *Islam Ethics of Life* og *Sacred rights – the case for contraception and abortion in world religions*. Et supplerende søk i PubMed på ordene *abortion* og *Islam* gav 149 artikler. Av disse valgte jeg ut 4-5 artikler som relevante for oppgaven og som ble lest. Det meste av det jeg trengte fant jeg i bøker som gav en fyldig dekning på området. I boken *Islam Ethics of Life* er det 3 kapitler om abort skrevet av Marion Holmes Katz, Donna Lee Bowen og Vardit Rispler-Chaim. Marion Holmes Katz er professor ved New York University i temaet Midtøsten og studier av Islam. Donna Lee Bowen er professor i politikk og Midtøsten studier ved Brigham Young Universitetet. Vardit Rispler-Chaim er professor ved universitetet i Haifa, med forskningsområder på blant annet medisinsk etikk og islamsk religion og lov.

3.3 Jødedommen

Et kapittel i boken *Sacred Rights* ble brukt som er skrevet av Laurie Zoloth. Zoloth er professor i blant annet medisinsk etikk ved Feinberg school of medicine, Northwestern University. Ellers fant jeg det nødvendig å gjøre et ikke-systematisk søk i PubMed med søkeordene ”*abortion and Judaism*”. På dette søket fant jeg 179 treff, hvor cirka 10 artikler ble funnet relevante. Dette hovedsakelig på grunnlag av overskriften på artiklene, siden jeg hadde svært liten tilgang på fulltekst til artiklene og måtte bestille fulltekst via biblioteket for nesten alle artiklene jeg har brukt. Noen artikler ble valgt ut som hovedkilder i arbeidet, mens andre sa mye det samme og ble mer brukt til å øke min forståelse på området. Noen tekster ble valgt bort pga. ingen/for dårlig kildehenvisning. For å nevne et eksempel på noe som ble valgt bort, skriver informasjonsmedarbeider Katrine Cohen ved det Mosaiske Trossamfunns hjemmesider et lite avsnitt om Jødedommens syn på abort. Her var det ikke kildehenvisninger og teksten ble også for generell – uten å ta opp nærmere de ulike syn til rabbinerne.

4 LOVVERKET VS RELIGIONEN

Før jeg tar for meg de ulike religioners syn, er det nyttig å presentere sentrale steder fra lovverket om abort. Dette for lettere å forstå de senere funn og tolkninger mellom religionene og lovverket. De lover som er mest aktuelle å vurdere er lov om svangerskapsavbrudd § 2, forskrift om svangerskapsavbrudd § 15 og ”12 ukers grensen”. Lov om svangerskapsavbrudd § 2 omhandler svangerskapsavbrudd etter utgangen av 12. uke, og betingelser dette kan utføres på. Her nevnes blant annet vanskelig livssituasjon og alvorlig sykdom hos fosteret. For resten av lovparagrafen se (9). Det er verdt å merke seg at det i et senere ledd i § 2 står at ”kravene til grunn for innvilgelse av svangerskapsavbrudd skal øke med svangerskapets lengde”. Se også § 10 om fare for morens liv eller helse. Forskrift om svangerskapsavbrudd kapittel 4, § 15, omhandler fritak av samvittighetsgrunner. Se nedenfor for utdrag av relevante lover og forskrift.

4.1 Lov om svangerskapsavbrudd

§ 2. Fører et svangerskap til alvorlige vansker for en kvinne, skal hun tilbys informasjon og veiledning om den bistand som samfunnet kan tilby henne. Kvinnen har krav på råd for selv å kunne treffe det endelige valg.

Finner kvinnen, etter at hun har fått tilbud om informasjon m.v. som nevnt og veiledning etter § 5 annet ledd første punktum, at hun likevel ikke kan gjennomføre svangerskapet, tar hun selv den endelige avgjørelse om svangerskapsavbrudd såfremt inngrepet kan skje før utgangen av tolvte svangerskapsuke og tungtveiende medisinske grunner ikke taler mot det.

Etter utgangen av tolvte svangerskapsuke kan svangerskapsavbrudd skje når

- a) svangerskapet, fødselen eller omsorgen for barnet kan føre til urimelig belastning for kvinnens fysiske eller psykiske helse. Det skal tas hensyn til om hun har disposisjon for sykdom;
- b) svangerskapet, fødselen eller omsorgen for barnet kan sette kvinnen i en vanskelig livssituasjon;
- c) det er stor fare for at barnet kan få alvorlig sykdom, som følge av arvelige anlegg, sykdom eller skadelige påvirkninger under svangerskapet;
- d) hun ble gravid under forhold som nevnt i straffeloven §§ 197-199, eller svangerskapet er et resultat av omstendigheter som omtalt i straffeloven §§ 192-196 og § 199; eller

e) hun er alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad.

Ved vurderingen av begjæring om avbrudd begrunnet i forhold som nevnt foran i tredje ledd bokstav a, b og c skal det tas hensyn til kvinnens samlede situasjon, herunder hennes muligheter til å dra tilfredsstillende omsorg for barnet. Det skal legges vesentlig vekt på hvordan kvinnen selv bedømmer sin situasjon.

Kravene til grunn for innvilgelse av svangerskapsavbrudd skal øke med svangerskapets lengde.

Etter utgangen av attende svangerskapsuke kan et svangerskap ikke avbrytes med mindre det er særlig tungtveiende grunner for det. Er det grunn til å anta at fosteret er levedyktig, kan tillatelse til svangerskapsavbrudd ikke gis.

Endret ved lover 16 juni 1978 nr. 66, 11 aug 2000 nr. 76. Endres ved lov 20 mai 2005 nr. 28 (ikr. fra den tid som fastsettes ved lov) som endret ved lov 19 juni 2009 nr. 74.

I samme lov § 10:

”Medfører svangerskapet overhengende fare for kvinnens liv eller helse, kan det avbrytes uten hensyn til bestemmelsene i denne lov.”

4.2 Abortforskriften

Til kapittel 4. Fritak av samvittighetsgrunner

Til § 15

Utgangspunktet er at reservasjonsretten gjelder uansett hvilken abortmetode som anvendes. Retten til fritak avhenger imidlertid av hvilke oppgaver helsepersonell utfører i forbindelse med svangerskapsavbruddet.

Når aborten utføres ved hjelp av medikamenter, både ved avbrudd tidlig i svangerskapet og ved avbrudd sent i svangerskapet, omfatter reservasjonsretten bare helsepersonell som deltar ved selve avbruddet. Ved medikamentelt utført abort sent i svangerskapet vil det gjelde helsepersonell som gir kvinnen riestimulerende medikamenter. Reservasjonsretten omfatter også det å forskrive og administrere/utlevere medikamentene til kvinnen.

5 DEN KATOLSKE KIRKENS SYN PÅ PROVOSERT ABORT

5.1 Generelle perspektiver.

At den katolske kirken er motstandere av provosert abort er kjent for de fleste. Men at denne kirken har forfektet dette syn i snart 2000 år er det kanskje ikke så mange som vet. I tillegg til de sitater fra Bibelen som brukes i abortdebatten og læren fra den katolske kirkes tradisjon, finnes det også en del skriftlige kilder fra 100-tallet etter Kristus. Didache (ca. 100 e.Kr), Athenagoras og Tertullian brukes ofte som kildehenvisning i den katolske argumentasjonen. I Didache kan vi blant annet lese; *"Du må ikke ... drepe et barn ved fremkaldt abort og ikke slå en nyfødt i hjel"*(10). De kristne var blant de aller første som gikk aktivt mot å utføre abort.

Bibelen er en hellig bok for kristne, og boken beskrives blant annet som følgende; *"den mest pålitelige rettesnor"* og *"ledestjerne i alle moralske vurderinger"* (11). Men kirken gir i tillegg ut skrifter som belyser læresetningene i lys av verdens utvikling på områder som for eksempel filosofi og medisinsk utvikling. Her har det annet Vatikankonsil stor innflytelse på forskjellige lærespørsmål. Hva angår abort uttrykkes det slik av konsilet; *"Livet skal vernes om fra unnfangelsen av med største omhu. Både fosterdrap og spedbarnsdrap er himmelropende forbrytelser"* (12). Dette er sterke ordelag, men fra en kirke som har tatt klart standpunkt og gjengitt budskapet mange ganger spesielt de siste tiår. I 1995 kom pave Johannes Paul II sin encyklika *"Evangelium vitae"* ut. Her kan vi blant annet lese; *"Provosert abort er, uansett ved hvilket middel, overlatt og direkte avliving av et menneske i den tidligste fase av dets ekstsistens mellom unnfangelse og fødsel"*(13).

Abort fordømmes ikke direkte i Bibelen, siden frivillig abort aldri nevnes. Likevel mener kirken at det 6. Bud, *"Du skal ikke slå i hjel,"* også omfatter fosteret (14). En forklaring på at det ikke står spesifikt om provosert abort i Bibelen er antakelig at bare tanken på provosert abort var uvirkelig i det gamle testamente (15).

Likevel brukes det en del bibelsitater for å underbygge læresetningene til den katolske kirken:

- Mine ben var ikke skjult for deg da jeg ble dannet i mørket, virket i jordens dyp (Sal 139,15)
- "Du så meg den gang jeg var et foster" (Sal. 139.16).
- "For du har skapt mitt indre, du har vevd meg i mors liv. Mine ben var ikke skjult for deg da jeg ble skapt i lønndom og ble formet i jordens dyp. Du så meg den gang jeg var et foster, i din bok ble alt skrevet opp; mine dager ble dannet før en eneste av dem var kommet" (Sal 139,13-16)
- Møtet mellom den gravide Maria og Elisabet (Lukas` evangelium 1,39-45)

- ”Menneskelivet er hellig fordi det i Kristus nå er uopløselig forenet med Guds egen natur.” (hyrdebrevet 1.4)
- ”Før jeg formet deg i mors liv, kjente jeg deg, og før du ble født, helliget jeg deg” (Jer.1,5)
- ”Det skal dere vite: At alt hva dere har gjort mot selv den ringeste av mine brødre, det har dere gjort mot meg” (Matt. 25,40).

Det generelle synet til den katolske kirken blir at de anser enhver form for provosert abort som synd, også i de tilfeller der det står om å redde mors liv.

5.2 Fosterets verdi og moralske status.

I følge den katolske lære er fosteret hellig og ukrenkelig; ”fra det øyeblikk ett egg er befruktet, er det et påbegynt liv som verken er farens eller morens, men et nytt menneskeliv med sin egen utvikling. Det vil aldri bli menneske hvis det ikke allerede var et menneske”(13). Den katolske kirke fremhever tanken om at bare muligheten for at fosteret er en menneskelig person skulle være nok til å se at abort er galt (13).

Ikke bare har fosteret verdi, det skal også ha menneskerettigheter, spesielt retten til liv (13). I *Evangelium vitae* erklærer Johannes Paul II: ”... at provosert abort, det vil si abort som mål eller middel, alltid er et alvorlig brudd på den moralske orden, fordi det er villet avliving av et uskyldig menneske” (13). Han henviser så videre samme sted til naturloven, kirkens tradisjon og det at Guds lov er skrevet i menneskehjertene som bakgrunn for læresetningene. Fosteret har et menneskeverd allerede ved fertiliseringen (16). Kirken henviser også til biologisk forskning, som viser at allerede ved befruktningen er det nedfelt et genetisk program for om dette skal bli en mann eller kvinne (16). Diskusjonen om fosterets moralske status er gammel i den katolske kirken. Filosofenes tanke om besjeling av fosteret noen uker etter befruktning hadde stor påvirkning. Thomas Aquinas var blant de som mente dette, men forståelsen av embryologien var mangelfull. For en grundig gjennomgang av evolusjonen til den katolske kirkens syn på abort sammenliknet med Aquinas, se (17). Det finnes katolikker som er uenige i den katolske kirkens syn på besjeling ved konsepsjonen, men den katolske kirkens lære (som da er gjeldende) fremstår på dette området krystallklart og uten rom for diskusjon, da standpunktet er tatt.

5.3 Sosiale aspekter

Den katolske kirken benekter ikke de sosiale vanskeligheter som kan oppstå både for foreldre og for det blivende barnet, men ingen av årsakene som kan tenkes å vanskeliggjøre en fullbåren fødsel, kan i følge kirken forsvare en abort (16).

Kirken viker heller ikke fra sitt standpunkt hva angår bekymring for barnets framtid; ”With regard to the future unhappiness of the child, no one, not even the father or mother, can act as its substitute- even if it is still in the embryonic stage- to choose in the child’s name, life or death. The child itself, when grown up, will never have the right to choose suicide; no more may his parents choose death for the child while it is not of an age to decide for itself.”

Den katolske kirken ser også problemene rundt fødselskontroll i mange land. Men som de skriver; ”The damage to moral values is always greater evil for the common good than any disadvantage in the economic or demographic order” (16).

Den katolske kirken hører også de som mener at kirken prøver å føre over sitt syn på abort over på andre mennesker som ikke er kristne. Kirken selv uttaler; *“But the life of the child takes precedence over all opinions”* (16). Selv om en graviditet ikke er ønsket, gir det ikke mennesket noen rett til å utføre en provosert abort (11).

5.4 Medisinske aspekter

Den katolske kirken ser heller ikke utviklingshemming som en begrunnelse for abort. Som vi kan lese fra hyrdebrevet; ”Det faktum at enkelte barn blir født fysisk eller psykisk utviklingshemmede, gir oss ingen rett til å disponere over livet deres”(11).

Kirken ser de sosiale og medisinske problemstillinger som kan oppstå ved deres standpunkt til abort. Fra the Sacred congregation for the doctrine of the faith nevnes blant annet fare for morens liv, fare for utviklingsforstyrrelse og generelt alvorlige helseproblemstillinger. Likevel er ingen av disse grunnene gode nok til å endre på kirkens standpunkt. Som de skriver; *“Life is too fundamental a value to be weighed against even very serious disadvantages”*(16).

Hvis fosteret har en kongenital misdannelse som er uforenlig med liv, blir abort likevel en synd, fordi de anser det som et drap på et menneske.

5.5 Spesielle forhold ved religionen

I den hensikt å tydeliggjøre alvoret i selve handlingen i å utføre en abort, benytter den katolske kirke automatisk ekskommunisering, det vil si at man utelukkes fra å motta sakramentene og noen visse kirkelige handlinger. Dette er den alvorligste formen for straff kirken kan iverksette (18), og gjelder dem som utfører en abort og som vet om straffen. Selv

om dette kan høres brutalt ut, er allikevel formålet med denne formen for sanksjon å; ”*oppmuntre dem som gjør seg skyldig i den, til hurtig å søke omvendelsens vei*”(13).

5.6 Norsk lovverk versus religionens syn.

5.6.1 Reservasjonsretten - forskrift om svangerskapsavbrudd § 15.

Det er ingen tvil om hva den katolske kirke mener i spørsmålet om å benytte seg av reservasjonsretten eller ikke. Man skal som katolsk lege selvsagt benytte seg av reservasjonsretten og følge samvittigheten sin. Sett med kirkens øyne skulle det aldri vært tillatt å vedta lover som; ”*står i motsetning til Guds lov som er skrevet i menneskenes hjerter, er erkjennbar ut fra fornuften og forkynt for Kirken*” (13).

Det at det i lovverket står at fritaket skal gjøres generelt og gjelde for alle former for svangerskapsavbrudd, er en viktig setning i lovverket. Likevel gjelder ikke retten uten videre fritaket for det å henvise videre til en lege som vil utføre en abort. Her kan det oppstå problemer for de kristne, idet man kan føle at man indirekte er delaktig i svangerskapsavbruddet. Men det fins håp for å unngå slike samvittighetsproblemer (19). Her listes blant annet opp løsninger for leger som av samvittighetshensyn ikke ønsker å henvise en pasient som ønsker abort. Det finnes altså muligheter, men man rådes til å trå varsomt. På et legekontor kan man ta opp problemet med de andre legene, og gjøre et ”bytte” i ugunstige arbeidsoppgaver. Man kan ordne det med sekretær slik at de som kommer for å få utført en abort føres til en annen lege. Det er viktig å informere om sin reservasjonsrett overfor pasienten. Mange kristne leger velger å ta samtalen med pasienten, printe ut journalnotatet og informere om at hun kan henvende seg til gynekologisk avdeling.

Kirken lærer at en ikke kan gjøre som en stat ber om, hvis dette i seg selv er umoralsk (16). The sacred congregation for the doctrine of the faith nevner flere ting i forhold til staten og lovverk i det enkelte land;

”The law is not obliged to sanction everything, but it cannot act contrary to a law which is deeper and more majestic than any human law” (16).

”It must in any case be clearly understood that whatever may be laid down by civil law in this matter, man can never obey a law which is in itself immoral, and such is the case of a law which would admit in principle the liceity of abortion” (16).

”...inadmissible that doctors or nurses should find themselves obliged to cooperate closely in abortions and have to choose between the law of God and their professional situation” (16).

Ovenfor illustreres det hvor vanskelig det er for en katolikk å jobbe i helsevesenet når en står overfor en stat og et lovverk som går på tvers av hva en tror på. Heldigvis har det norske lovverket langt på vei tatt hensyn til de som måtte ønske fritak av samvittighetsgrunner. Men en del kristne leger vil nok mene at mer bør endres i lovverket, spesielt i forhold til reglene hva angår henvisningspraksis.

5.6.2 12 ukers ”grensen”

I et hyrdebrev fra de nordisk katolske biskoper gjør de et poeng av de vanskeligheter man får fra et ikke-kristent perspektiv i å forsvare en 12-ukers grense for abort, idet vi stadig får økt kunnskap om fosteret og dets biologiske utvikling (11). Som de skriver; *”Et foster blir ikke et menneske, men er allerede en menneskelig skapning i utvikling”* (11). Sett fra et katolsk synspunkt har ikke fosteret verken mer eller mindre verdi etter 12 uker, og dermed blir en slik grense meningsløs.

5.6.3 Lov om svangerskapsavbrudd §§ 2 og 10.

Sett med katolske øyne er standpunktet allerede tatt, og verken vanskelig livssituasjon, fysisk og psykisk helse, alvorlig sykdom eller graviditet etter forhold i straffeloven §§ 197-199, 192-196 eller 199 kan endre på den katolske kirkens syn på abort som en synd. Det vil være interessant for en katolikk å lese at fostre, i følge norsk lov, har styrket sine rettigheter utover i svangerskapet. Spesielt etter uke 18 får fosteret en økt beskyttelse. For en katolsk lege blir det som nevnt en underlig klassifikasjon av verdien av fosteret, som om mennesket skal kunne være i stand til å vurdere når fosteret har sin fulle eller delvise rett til liv eller ikke. Selv ved fare for morens liv blir abort en synd for en katolsk lege. Morens liv går dermed ikke foran fosterets i følge den katolske kirken.

5.7 Oppsummering av den katolske kirkens syn.

Den katolske kirkens syn er at abort ikke bare er forbudt, men også en alvorlig synd som kan føre til ekskommunisering. Selv ved fare for morens liv eller helse, blir det ansett som synd med provosert abort. Livet anses som hellig og ukrenkelig, med besjeling og et menneskeverd fra befruktningen av. Slik kirken ser det skal en katolsk lege benytte seg av reservasjonsretten. Hva gjelder henvisningspraksis vil det kunne være behov for et regelverk som omhandlet reservasjonsretten, siden det i dag ikke er hjemmel i norsk lov for å avstå fra å henvise.

6 SYNET PÅ ABORT I ISLAM

6.1 Generelle perspektiver

De 4 viktigste kildene religionen Islam bruker, og som alle er akseptert av de 4 læreskoler innen Sunni Islam er i gradert viktighet: Koranen, Sunnah, Ijma og Qiyas (20). Hos de islamske lærde har synet variert fra at det er lov med abort inntil 120 dagers svangerskap til de som forbyr abort under enhver omstendighet. Spørsmålet om når fosteret regnes som et menneske åpner opp for mange tolkninger i Islam. Islam lærer at fosteret gjennomgår en transformering. Man tenker videre at en engel blåste sjelen inn i fosteret ved 120 dager (21). Det er forbudt å avbryte svangerskapet når fosteret har passert 120 dager, med visse unntak: Når morens liv er i fare, når svangerskapet skader et annet diende barn og når fosteret forventes å få misdannelser (22).

Det finnes 4 religiøse lovskoler innenfor sunniretningen av Islam. Disse heter Hanafi, Hanbali, Maliki og Shafi`i. Når det gjelder før 120 dager, kan de lærdes meninger deles inn i ulike oppfatninger:

- Abort før 120 dager gjennomført uten noen krav til årsak. Dette er oppfatningen til mange fra Hanafi skolen. Mannens tillatelse kreves dog (23). Abort før 120 dager ved god begrunnelse. Dette synet har mange fra Hanafi og Shafi`i skolen.
- Maliki jurister anser abort før 120 dager for å være galt. De hevder at fosteret får sjel ved befruktning eller innenfor 40 dagers svangerskap (23).
- De fleste fra Hanbali skolen vil ikke forby abort før etter 40 dager (23). Noen få lærde totalforbyr abort under hele svangerskapet. Mindretallet av muslimske lærde som totalforbyr abort, begrunner dette med det potensielle menneskelivet før 120 dager.
- Shafi`i skolen er splittet i synet og har flere ulike tolkninger som kan gå inn under de andre skolene (23).

Det står imidlertid ingen ting i Koranen om induisert abort (24). Likevel blir det brukt en del sitater fra Koranen i argumentasjonen rundt abortspørsmålet: Q 39:6, Q23: 12-13, Q17:33, Q 25:68 og Q6:151 (25). Følgende vers i koranen sier at man ikke skal drepe barna sine: Q6:137, Q6:151, Q17:31 og Q60:12 (25). Mange tolker tekstene i Koranen som omhandler barnemord, også for å gjelde fosteret. Koranen omtaler fosterets utvikling i Q23: 12-14.

Etter 120 dagers svangerskap er alle skolene enige om at abort er forbudt. De er også enige om at abort før dette trenger en god nok årsak (26). Eksempel på en slik god årsak som alle skolene er enige i er når morens liv er i fare. Mange muslimske kvinner derimot føler selv at

barnet ikke har sjel før de kjenner at den beveger seg i magen. Andre tankeganger blir i praksis litt abstrakt for muslimske kvinner med lite utdannelse (26).

6.2 Fosterets verdi og moralske status

Mohammed hadde ikke noe å gjøre direkte med ønsket abort, men han skal ha dømt i en sak hvor en kone drepte en annen kone og fosteret med. Dommen da ble at det skulle betales blodpenger for den drepte konen og også blodpenger for fosteret, men da en mindre sum – tilsvarende en slave (27). Altså medfører et angrep på en gravid kvinne som resulterer i at hun mister fosteret sitt, til at det må betales blodpenger som straff – ghurra (28). Hvis noen skader en gravid kvinne hvor fosteret er over 120 dager, skal det betales blodpenger tilsvarende som for et barn som er allerede født (29). Det skal utvises en mindre straff før fosteret er 120 dager gammelt. Blodpenger for et drept foster, ghurra, skal visstnok ligge rundt 1/20 av maks blodpenger for et liv (30). Andre islamske jurister har ment at induisert abort, i hvert fall tidlig i svangerskapet, kan tolkes som om kvinnen mister et lem av kroppen når fosteret dør, og at ghurra derfor skal betales til fosterets mor (31). Regelen med blodpenger er nok i dag et mer religiøst begrep, men illustrerer likevel tankegangen til islam. Uten å ha sjekket dette nøyere vil en kunne tenke seg at land som følger Sharia lover vil kunne benytte seg av denne straffen. Islamsk lov sier at bare et formet foster (over 120 dager) har rett til å få navn og begravelse ved spontanabort (29). Dette står igjen i forhold til hovedtanken i Islam om at fosteret ikke regnes som et menneske og heller ikke har samme rettigheter og krav på vern før 120 dager. Ifølge en hadith av Ibn Mas`ud (som refererer til hva Muhammed skal ha sagt) står det en nærmere beskrivelse av fosterets utvikling og angir at fosteret får ånd ved 120 dagers svangerskap ved en engel som Gud sender (32). En av de få tingene de ulike læreskolene deler av oppfatning, er at induisert abort er forbudt etter 120 dagers svangerskap. Eneste unntak fra denne regelen er når morens liv er i fare. Ellers er ikke de ulike skolene enige om abort før 120 dagers svangerskap (33). En av sufismens største tenkere (Al-Ghazali) graderte abort som mer og mer alvorlig etter svangerskapets varighet (34). Han mente også at utroskap som førte til graviditet kunne være en gyldig grunn til å utføre abort (35). Han gav også 5 grunner til at man kunne ønske induisert abort: 1. Slavekvinner som ble gravide med han som eide henne. Her var det frykt for at hun kunne kreve frigjøring. 2. Ønsket om å bevare helse og skjønnhet for kvinnen. 3. Frykt for et hardt liv grunnet for mange barn. Dette var i følge ham lovlige grunner. De to siste som var ulovlige i følge ham var induisert abort grunnet frykt for å få jente i stedet for gutt og en overdreven frykt for ”forurensning” pga fødsel (36). En del muslimer mener at fosteret har et potensiale, gitt av Gud. Abort vil medføre tap av

potensialet fosteret utgjorde til å bli et menneske, uansett hvor i svangerskapet aborten ble utført (37).

6.3 Sosiale aspekter.

Noen muslimer føler at familieplanlegging er en konspirasjon fra vesten som prøver å forhindre Islams vekst (38). Denne tankegangen kan være bidragsgivende til de problemer noen muslimske land har i forhold til familieplanlegging (39). Abort er en av utfordringene mot et voksende muslimsk fellesskap, i form av redusert størrelse på muslimske familier. En av de største bekymringene til muslimske lærde er forfall i seksualmoralen hos muslimer.

Blant de mest betente årsakene til abort er det økonomiske aspektet. Koranen sier tydelig at man ikke skal drepe barna på grunn av frykt for fattigdom (Q6:151, Q17:31 og Q81:8). Hovedargumentet da Tunisia legaliserte abort av sosiale årsaker, var ikke på grunn av kvinnens rettigheter, men dreide seg om økonomisk utvikling og økt levestandard for innbyggerne (40). I middelalderens Islam trodde man at det ikke var bra å være gravid de 2 første årene mens man fremdeles hadde et barn som man ammet og passet på. Man mente at fosteret stjal energi og næring fra moren som skulle vært brukt på det allerede fødte barnet. Det finnes fremdeles muslimske kvinner i dag med noe av den samme oppfatningen (41).

Det har vært lenge diskutert blant muftier i arabisktalende land om det finnes ”en rett til ikke å bli født”. Spesielt 2 problemstillinger drøftes, nemlig om et svekket foster skal aborteres eller bli født og hva man gjør når fosteret er et produkt av voldtekt (42). Det er særlig etter 120 dager at dette blir en vanskelig problemstilling for mange.

Tanken om å føde et foster for så å adoptere det bort er ganske fremmed for Islam. Videre har barn født i utroskap eller pga. voldtekt færre rettigheter og lavere sosial status enn de som fødes i ekteskapet på vanlig måte (43). Dermed blir tanken om å føde barnet med tanke på en senere adopsjon ganske uvirkelig for mange muslimer. De fleste muftier mener at disse grunnene ikke er gode nok for å kunne utføre en abort. Fosteret er uskyldig (44). Vardit Rippler-Chaim konkluderer med at de fleste muslimske lærde vil si nei til at voldtekt er god nok årsak til abort (45). At fosteret utgjør en økonomisk byrde eller påfører foreldrene psykisk stress er for muftiene ikke god nok grunn til abort (46). Muftiene ser de sosiale og følelsesmessige problemene det kan medføre å ikke ta abort, men problemet ligger i selve aborthandlingen, og derfor har de tatt de standpunktene de har (47).

6.4 Medisinske aspekter.

Selv om abort ikke er ønskelig, erkjenner mange muslimske lærde at det eksisterer individuelle behov som kan føre til abort. Eksempler på dette er fare for morens liv, en mor som ofrer sin egen helse og evnen til å ta vare på familien, utviklingshemmet foster og svangerskap utenfor ekteskapet.

Noen muslimske lærde (blant annet Sheikh al Azhar Jad al-Haqq) mener at abort ikke kan utføres selv ved stor deformitet hos fosteret (48). Andre igjen mener at det er godt nok grunn å utføre abort ved kongenital misdannelse eller fare for morens liv. Hassan Hathout var blant dem som mente at disse to grunnene var de eneste som kunne forsvare abort (49). Det er relativt bred enighet hos muslimske lærde at ved fare for morens liv under graviditet, går morens liv foran (50). Som allerede nevnt må det en god grunn til hvis man skal utføre en abort før 120 dager, etter 120 dager er det hovedsakelig bare tilfelle hvis morens liv er i fare. Det har blitt mye diskutert hva som er en ”god grunn”. Her har man muftier som sier at det fremdeles er galt å ta abort, da det finnes sykdommer hos fosteret man kan kurere, og at også fremtiden vil bringe bedre behandlinger. Det finnes imidlertid muslimske lærde som mener at man kan ta abort ved sikker diagnostisk deformitet hos fosteret langt etter 120 dagers grensen (51). Det kan imidlertid se ut som om muftiene konsentrerer seg mer om familieplanlegging og råd om å unngå uønsket graviditet enn å drøfte hva man gjør i forhold til abort hos et misdannet foster (51). Vardit Rispler-Chaim konkluderer med at det er svært begrensede muligheter for å få godkjent en abort på grunnlag av misdannelser hos fosteret, med mindre dette påvises svært tidlig i fosterutviklingen (52).

6.5 Spesielle forhold ved religionen.

Flere land med muslimsk majoritet har innført abort ved andre årsaker enn morens helse, som sosiale årsaker. Eksempler på land er Tunisia, Tyrkia og Iran (53). Dette er eksempler på at selv om ulike muslimske land tradisjonelt følger forskjellige muslimske lovskoler, reflekteres ikke dette nødvendigvis i landets regler for synet på abort (54). De forskjellige lovskolene respekterer hverandre i forhold til ulike syn. Det vil si at en muslim som tilhører en lovskole med et strengere syn på abort, kan følge lovgivningen til en annen lovskole som vil tillate abort i gitte situasjoner (54). Det er bare i noen få muslimske land at abort kan utføres uten større hindringer. Iran er blant disse landene. Der kreves det samtykke fra to leger før aborten kan utføres. Ellers er det slik i mange muslimske land at man må gå til private klinikker og betale en større sum penger for å få utført aborten (55). I de fleste land i Midtøsten trengs i

tillegg tillatelse fra ektemannen. Dette er en utfordring i forhold til kvinnens selvbestemmelsesrett og innskrenkninger av kvinnens rettigheter i noen av disse landene (56).

6.6 Norsk lovverk versus religionens syn.

6.6.1 Reservasjonsretten - forskrift om svangerskapsavbrudd § 15.

For en muslimsk lege vil det være fint å ha en lov hvor helsepersonell kan reservere seg av samvittighetsgrunner. Det vil det ofte være problematisk å utføre et svangerskapsavbrudd etter at fosteret har blitt 120 dager gammelt. Når morens liv står i fare, er det imidlertid ingen problem. Man kan videre tenke seg situasjoner hvor en lege med islamsk bakgrunn ofte vil være i tvil om hva han mener er riktig å gjøre i forhold til reservasjonsretten. Hva med kvinnen som kommer i uke 9 og sier at hun ønsker abort uten å oppgi noen grunn som legen kan føle seg komfortabel med i forhold til sin egen religion? Skal den muslimske legen følge norsk lov og utføre abort, eller skal han bruke reservasjonsretten? Ofte vil legen være i tvil om hva sin egen religion sier om mange situasjoner. For en muslimsk lege ville det vært enklest at man åpnet for en skjønnsmessig vurdering fra legens side (islamsk syn). Når dette ikke er tilfelle (enten så reserverer man seg eller ikke) vil det være legens religiøse syn som avgjør om han benytter seg av reservasjonsretten eller ikke.

6.6.2 12 ukers ”grensen”

Da muslimer praktiserer en grense på 120 dager, vil det være cirka en måned lenger enn det det norske lovverket setter som grense. En muslimsk lege er likevel nødt til å forholde seg til at etter 12 ukers svangerskap gjelder norske lover, spesielt med tanke på indikasjonen for å utføre abort etter denne perioden. Man kan tenke seg at noen leger velger å utføre abort inntil 16 uker, men ønsker å reservere seg etter dette, med de unntak som gjelder i Islam eller for den enkelte lovskole. Det er da viktig at legen har lovhjemmel til å utføre abort hvis dette skulle oppstå mellom uke 12 og uke 16, hvor da norsk lov for alvor begynner å øke fosterets verdi, mens Islam ennå venter 4 uker til før de forbyr abort og da blir svært restriktive.

6.6.3 Lov om svangerskapsavbrudd §§ 2 og 10.

Det er interessant å merke seg at Al-Ghazali mente at fosterets verdi økte med svangerskapets lengde. Denne tanken finner man igjen i nest siste ledd i §2. I § 10 nevnes som sagt fare for morens liv, og her vil Islam godta en abort. Som nevnt før i oppgaven ønsker Islam en god grunn for å ta abort før 16 uker.

6.7 Oppsummering av islams syn:

Sunni islams sin lære er at etter 120 dagers svangerskap er abort forbudt hos alle lovskoler unntatt når morens liv er truet. Før denne grensen kreves det generelt en god grunn, og de ulike lovskolene har forskjellige tolkninger på dette området. Når svangerskapet utgjør en fare for et annet diende barn og misdannelse hos fosteret er eksempler på hva noen muslimske lærde kunne godta, men her er man uenige. Reservasjonsretten vil kunne benyttes av en muslimsk lege, men ofte vil legen føle at han burde ha kunnet gjort en skjønnsmessig vurdering i hvert enkelt tilfelle, etter islamsk syn. Dette er det ikke mulighet til i dagens lov, ettersom man enten må velge mellom å reservere seg totalt eller ikke.

7 JØDEDOMMEN:

7.1 Generelle perspektiver.

Hovedkildene jødedommen har er Toraen (Det gamle Testament) og Talmud. Talmud er jødedommens største skriftsamling (57). Den religiøse loven halakha er inkludert her sammen med fortellende stoff kalt haggadah (58). For mer om Talmud, se (59). Mishna er repetisjonen av den muntlige Toraen, og utgjør kjernen i Talmud (60). I jødisk lov blir et foster ikke ansett som en person (i besittelse av sjel) før det er født. Fosteret anses som en del av morens kropp og ikke et selvstendig individ før fødselen (61). Provosert abort er ikke nevnt direkte i Bibelen, men utilsiktet abort nevnes: "When men fight and one of them pushes a pregnant woman and a miscarriage results, but no other misfortune ensues, the one responsible shall be fined as the woman's husband may exact from him, the payment to be based on judges' reckoning. But if other misfortune ensues, the penalty shall be life for life" (62). Den viktigste kilden fra Talmud som diskuterer abort er som følger: "If a woman is undergoing difficult labor, the child is cut up within her and extracted limb by limb, as her life takes precedence over its life. However, if the greater part of the fetus has already appeared (and is endangering the mother's life), it may not be touched, as one life (the child's) is not set aside for another life (the mother's)" (63). Altså kan man i følge jødisk tankegang abortere et foster under fødselen ved termin hvis morens liv er i fare, så lenge ikke hodet eller mesteparten av kroppen er synlig ennå. Men på grunn av tankegangen om at man ikke kan ta et liv for å redde et annet, da disse er likeverdige, vil man ikke kunne ta livet til barnet når enten hodet eller mesteparten av kroppen er kommet ut. Når det gjelder spørsmålet om straff er rabbinernes syn enstemmige i at abort ikke er å anses som drap, og at en jøde ikke skal straffes med døden for å ha utført en handling som ender i abort (64). Man bør som regel rådføre seg med en rabbiner før man tar en beslutning om abort (65). Det generelle synet til rabbinere er en negativ holdning mot abort, med unntak av enkelte situasjoner (64). For en dypere religiøs argumentasjon mot abort enn det som fremkommer i oppaven her, se (66).

7.2 Fosterets verdi og moralske status.

Inntil 40 dagers svangerskapslengde regnes faktisk fosteret bare som en form for væske (67). Men etter disse 40 dagene blir fosterets verdi økt noe, med bakgrunn i at det ved en abort må utføres rensesritualer (68). Jødisk lov tillater også at moren ikke overholder sabatten, når dette er nødvendig for å bevare helsen til fosteret (69). Dette illustrerer at fosteret har en viss verdi som man tar hensyn til.

Man kan spørre seg hvorfor det bare er ved fare for morens liv eller helse at abort tillates, når fosteret allikevel ikke regnes som en person, et selvstendig individ. I diskusjonen fremsettes det flere argumenter for å underbygge læresetningen (70):

- Etter 40 dagers svangerskap kan fosteret regnes som en delvis person, pga renselsesritualene som følger.
- Man er ikke tillatt å skade seg selv. Provosert abort anses som å skade seg selv.
- Abort innebærer en viss risiko, og jødisk lov forbyr en å sette seg selv i fare.
- Mange rabbinere forbyr abort ved alle tilfeller annet enn ved fare for morens liv eller helse. (Synet på fare for morens helse er noe delt hos rabbinere)
- Et foster er en potensiell person, som vil vokse og bli født hvis det ikke blir abortert
- Det viktigste argumentet er at Talmud bare tillater abort når morens liv er i fare.

Et annet eksempel på at fosteret har relativt lav verdi er en tekst i Mishna om at når en gravid kvinne dømmes til døden, venter man ikke til hun har født før henrettelsen (71).

7.3 Sosiale aspekter

Som nevnt rådfører en seg med en rabbiner som ser på totalsituasjonen til kvinnen. Et eksempel på en indikasjon for abort er graviditet utenfor ekteskapet. Her har man rabbinere som ikke tillater abort, mens andre vil kunne tillate det i visse tilfeller. Også synet på graviditet og ønsket om abort hos unge single kvinner på bakgrunn av promiskøus atferd, er synet hos rabbinerne delte (72). Siden den generelle holdningen til jødiske lærde er anti-abort, er ikke overfladiske behov som for eksempel dårlig økonomi, sosiale vansker og avbrutt utdanning og selvrealisering noe godt argument for å utføre en abort, og dermed ulovlig. Det finnes rabbinere som vil godta en abort under helt spesielle omstendigheter av sosioøkonomisk art, men de fleste rabbinere vil henvise til at problemet med økonomi og sosiale årsaker må løses på et annet plan enn ved abort (73).

Rabbinere som er mer liberale i sin vurdering av om abort kan godtas, prøver ofte å anbefale abort tidligst mulig i svangerskapet, før 40 dager eller innen 1. trimester av svangerskapet. Medikamentell abort er også å foretrekke, og aborten bør utføres av medisinsk personell med høy kompetanse (74). Konklusjonen blir dermed at så og si alle rabbinere ikke tillater abort av sosioøkonomiske årsaker.

7.4 Medisinske aspekter

Fosteret kan i flere tilfeller anses som en aggressor mot moren, som utgjør en fare for morens liv og helse. Et eksempel på dette er når moren har problemer med å føde barnet. Fosteret blir en aggressor, men ikke av egen fri vilje. Jødedommen lærer at dette er en Himmelsk forfølgelse. Så lenge morens liv er i fare og fødselen ikke har kommet lenger enn beskrevet over, kan abort foretas (75). Siden det dreier seg om en Himmelsk forfølgelse, har det vært diskusjon om hvem som forfølger hvem; Barnet forfølger moren eller vice versa. Argumentasjonen blir da at siden fosteret ikke regnes som en person, går morens liv foran (75), med de unntak som allerede er nevnt.

Hvis morens liv eller hennes fysiske og psykiske helse står i fare, er abort ikke bare tillatt, men også i mange tilfeller påbudt (76). Det var Maimonides (jødisk doktor, rabbiner og filosof i middelalderen) som kom med tanken om at når morens liv eller helse er truet, kan fosteret anses som en aggressor, en såkalt "rodef". Dermed blir abort en form for selvforsvar (77). Senere har flere skriftlærde gitt uttrykk for aksept for abort ved ulike tilfeller: Sjefsrabbiner Ben Zion Uziel skal ha gitt et eksempel hvor moren risikerte å bli døv på begge ører hvis hun ikke tok abort. Her gir han sin støtte til abort (78). De aller fleste rabbinere vil forby terapeutisk abort ved morens eksponering for meslinger eller thalidomid tidlig i svangerskapet, fordi det ikke fins noen føtale indikasjoner for abort i jødedommen (70). Det vil likevel finnes noen svært få rabbinere som godtar abort på slike indikasjoner, med argumentasjon i foreldrenes kommende vansker (79). Et annet tilfelle er når moren blir gravid og allerede dier et annet barn. Da blir abort tillatt når svangerskapet fører til forandringer i melken og utgjør en fare for det diende barnet (70). Det er interessant å merke seg at abort kan godtas når fosteret har fått påvist Tay-Sachs sykdom, men da med årsak til morens psykiske helse. Rabbineren Eliezer Waldenberg støttet dette synet (78). I Israel har det lenge eksistert et nasjonalt program for å redusere forekomsten av Down syndrom, i form av trippeltest og invasive diagnostiske tester av kvinner >35 år med økt risiko for å få barn m/ Down syndrom. I en retrospektiv studie i Israel fra 1997-2004 fant man at de fleste av mødrene med påvist Down syndrom hos fosteret valgte å fullføre svangerskapet. Disse tilfellene var også sterkt korrelert til konservative samfunn (80). Et annet medisinsk tema er flerlingesvangerskap. Det er ikke tillatt i jødedommen å abortere en eller flere av fostrene for å redde et annet foster. Her er det hensynet til moren som gjelder. Flerlingesvangerskap er assosiert med høyere risiko for tilstander som for eksempel preeklampsi, og hvor det i noen tilfeller kan være nødvendig å abortere ett eller flere fostre for å redusere risikoen for tap av morens liv (81).

7.5 Spesielle forhold ved religionen

Tay-sachs sykdom er en autosomal rescessiv sykdom som blant annet særlig rammer etterkommere av Askhenazi jøder. De fleste med tilstanden dør før 4 års alder, og det fins ingen behandling (82). Det har vært diskutert screening. Det religiøse perspektivet blir at rabbinere er splittet i synet, og at en del rabbinere vil velge å tillate abort ved påvist sykdom hos fosteret (81).

Jødene som befolkning er i en spesiell situasjon etter at mange millioner ble drept under den 2. verdenskrig. Derfor føler mange at det trengs et økt antall barn for at jødene skal overleve. En annen grunn til bekymring er det økende antall jøder som gifter seg med ikke-jøder og som ikke oppdrar barna jødisk (83). Men langt fra alle er enige i denne tanken og argumenterer i et religiøst og historisk perspektiv (84). Uten å gå nærmere inn på dette spør mange seg om jødiske kvinner nærmest har en plikt til å føde mange barn av hensynet til jødernes overlevelse (85).

7.6 Lovverket vs religionen.

7.6.1 Reservasjonsretten - forskrift om svangerskapsavbrudd § 15.

Mange jøder vil være restriktive i forhold til abort og være takknemlige for at vi har den muligheten til reservasjon som nevnt i loven og forskrifter. Det er hovedsakelig bare ved fare for morens liv eller helse at en praktiserende jødisk lege vil kunne utføre en abort. Rabbinerne har mye å si, og bør ofte konsulteres før legebesøket. Man har også jødiske leger som er mer liberale i sine tolkninger og som vil tenkes å ikke benytte seg av reservasjonsretten.

7.6.2 12 ukers ”grensen”

Hos Jødene finnes det ikke noen 12 ukers grense. Derimot skjer det en økning av fosterets verdi etter 40 dager, og fosteret anses å ha en delvis verdi av en person. Ved de ”rette” indikasjonene etter jødisk tolkning kan abort utføres svært langt ut i graviditeten, faktisk helt opp til fødselen. Her er det viktig å følge norsk lov, idet en del få rabbinere kan virke å være mere liberale enn norsk lovgivning i spørsmålet om abort etter at et foster kan forventes levedyktig.

7.6.3 Lov om svangerskapsavbrudd §§ 2 og 10.

§ 10 er nærmest som laget for jødisk tankegang, den er i hvert fall ganske samsvarende med den tolkningen rabbinere opp igjennom har hatt av Talmud. De fleste jødiske leger vil antakelig velge å reservere seg, men for de som er mer liberale og ikke gjør det, er de nødt til

å forholde seg til § 2. Alle punkter som nevnes her kan brukes hos en liberal rabbiner eller jødisk lege. Problemet er at det i lovverket står i § 2 siste ledd: ”Etter utgangen av attende svangerskapsuke kan et svangerskap ikke avbrytes med mindre det er særlig tungtveiende grunner for det. Er det en grunn til å anta at fosteret er levedyktig, skal svangerskapsavbrudd ikke gis”. Her gir norsk lovverk en sterkere beskyttelse for fosteret etter 18. uke enn det liberale rabbinere og jødiske leger kunne ha vært. Det er derfor viktig at en jødisk lege forholder seg til lovverket her.

7.7 Oppsummering av jødedommen:

Jødedommen anerkjenner ikke fosteret som en person før etter fødselen. Før 40 dagers svangerskap blir fosteret bare ansett som en form for væske. Hovedsynet til rabbinerne er at abort er forbudt unntatt ved fare for morens liv eller helse. Noen rabbinere er mer liberale i sin tolkning av når man kan utføre en abort, men de tilhører mindretallet. Før en abort utføres bør en rådføre seg med en rabbiner. Fosteret har relativt lav verdi gjennom hele svangerskapet. Derfor kan en liberal jøde tenke at det er greit å utføre en abort svært sent i svangerskapet etter ”riktig” indikasjon. Her blir det viktig å følge norsk lov, som gir fosteret en økt grad av verdi gjennom svangerskapet.

8 DISKUSJON:

Som nevnt i metodedelen har jeg benyttet meg av et relativt stort kildemateriale. Jeg har prøvd å fokusere på det samlede synet til religionene og mindre på ulike fraksjoner med spesielle meninger. Mange kilder gir den samme informasjonen, noe som gir meg trygghet i at det jeg presenterer faktisk er religionenes synspunkter. Jeg mener at jeg har avgrenset så godt det lot seg gjøre innenfor hvilke målsetninger jeg hadde, vel vitende om at jeg derved har utelukket spennende og tilgrensende emner som lett kommer opp i abortdebatten, som for eksempel bruk av prevensjonsmidler og familieplanlegging.

8.1 Likheter og forskjeller mellom religionene.

Hvilke straffetiltak eller sanksjoner kan iverksettes av de ulike religioner dersom en provosert abort blir utført? Hos den katolske kirken har man ekskommunisering som straffetiltak for den som utfører aborten. I jødedommen og islam har de blodpenger som sanksjonsmulighet.

Når fosteret utgjør en trussel mot et diende barn åpner både jødedommen og islam for abort, innenfor de rammer som er nevnt hos de ulike religionene. Hvorvidt bruken av blodpenger er utbredt i dag har jeg ikke kartlagt, men religionene nevner dette, og i fattige deler av verden vil en slik tankegang kunne gjøre seg gjeldende.

Når det gjelder fare for morens liv, har beskyttelse av morens liv forrang i islam og jødedommen, og abort aksepteres i en slik situasjon. I jødedommen er det faktisk påbudt med abort når det er fare for morens liv. I den katolske kirken tenker en at man uansett går veien om noe ondt. Fosteret har like mye verdi som moren, et menneskeverd, og abort er også forbudt under slike indikasjoner.

Katolikkene mener at fosteret har et menneskeverd fra befruktningen av og at abort er synd uansett når i svangerskapet det måtte skje. Muslimer graderer fosterets verdi etter svangerskapets varighet. Dette har ført til ulikt syn på fosterets moralske status før fosteret er 120 dager gammelt, men etter denne tidsangivelsen er alle lovskolene enige om at abort er forbudt. Da får fosteret brått et ukrenkelig menneskeverd. Dette at muslimene godkjenner abort under visse forutsetninger, gjør de etiske aspektene mer komplekse idet det blir vanskelig å sette klare retningslinjer for når det er riktig med abort og ikke. Her har den katolske kirken det på mange måter lettere i sin entydige og klare tale. Mens en katolikk ville synes at islams lære om abort er lite entydig, vil en muslim heller betrakte sin religions syn som et uttrykk for fleksibilitet. Den katolske kirken møter nok sterk motstand i synet sitt på at abort er en synd selv ved fare for morens liv. Mange vil også anse det veldig problematisk og i en viss forstand kontraintuitivt å sidestille respekten for det ufødte barnet og en mors liv når

man må velge. Selv om den katolske kirkes lære om abort fremstår entydig, finnes det røster som har et annet syn (86).

Det viser seg at man kan være imot abort, men ha ulik argumentasjon ut fra perspektivet til de forskjellige religionene. Jødedommens restriktive synspunkt på abort sammen med den lave verdi de tillegger fosteret gjennom hele svangerskapet kan virke noe spesielt. Man skulle på mange måter forventet en mer liberal holdning i jødedommen. Det finnes likevel flere argumenter i jødedommen som underbygger tanken om at fosteret kan regnes som en delvis person, som nevnt tidligere i oppgaven. Her brukes blant annet argumenter som arv, rensesritualer, at fosteret er et potensielt menneske og det viktigste; nemlig at Talmud bare tillater abort når morens liv er i fare.

Det er også litt rart at den norske stat har ”12-ukers grense”, som om det skulle ligge noe religiøst bak. Man kan spørre seg om hvilke medisinske årsaker som ligger til grunn for den økte beskyttelsen av fosteret etter dette. Når det i det norske lovverket står at ”Kravene til grunn for innvilgelse av svangerskapsavbrudd skal øke med svangerskapets lengde”, så føler man nesten at det ligger religiøse undertoner i setningen. Religionenes syn har eksistert i århundrer, mens de politiske lovene ikke er like gamle. Man kan spørre seg hvor mye de er farget av religionenes synspunkter, ikke bare i Norge, men også i andre land.

Det leder meg inn på tanken om hvilke endringer man kan forvente fra religionenes synspunkter. Den katolske kirken fremstår rigid i sitt syn. Debatten er sett med deres øyne ferdig diskutert, standpunktet er tatt. Om det likevel skulle bli noen endring, ville det trolig være når det gjelder synet på abort ved fare for morens liv. Her er mange uenige, også katolikker, i synet på om det er synd. Hva gjelder islam finnes det ulike skoler med forskjellig syn. Det at en kvinne kan velge mellom synene til ulike skoleretninger med hensyn til abortspørsmålet gir henne en viss grad av valgmulighet. Hos jødedommen diskuterer rabbinere problemet hvor man har både liberale og konservative røster. Ettersom rabbinere former og tolker tekstene er det slik jeg ser det kanskje jødedommen som raskest vil kunne endre sine synspunkter. Her vil en kanskje tenke seg at de i første omgang på sikt vil gi fosteret en økt verdi, spesielt fra det er forventet å være levedyktig. Selv om de er restriktive i abortspørsmålet, reflekteres ikke dette nødvendigvis i klartekst ved en angivelse av fosterets verdi. Dermed åpner dette opp for enkelte rabbinere som vil kunne godkjenne abort på en mer liberal indikasjon, og dermed også når fosteret regnes som levedyktig.

En del land har en mer liberal abortlovgivning enn det religionen skulle tilsi. I et land som Israel, hvor jødedommen står sterkt, har abort vært legalisert siden 1977 og angir flere indikasjoner (87). Land som Iran og Tunisia er allerede nevnt i teksten med mer liberale lover enn det islam ville tillate. I Italia er abortloven ganske liberal. Her har legene gått ut og valgt å bruke reservasjonsretten. I Sør-Italia har opptil 90 % av legene valgt å reservere seg (88). Dette har resultert i at små lokalsykehus ikke har noe tilbud til den abortsøkende.

Religionenes makt har fått mindre innflytelse på abort enn tidligere, men fremdeles nyter de stor innflytelse på det lokale plan, om ikke på regjeringnivå. I de landene hvor religionene står svært sterkt og hvor indikasjonene for abort praktiseres strengt, blir et økende antall illegale aborter utført med høye utbetalinger til det private marked. Dette føres det ikke statistikk over, så mange tall er her usikre. Det som har skjedd i Italia bør kanskje være en tankevekker for oss her i Norge, hvor tilstanden er en helt annen. Eksempelet med det høye antallet som velger å reservere seg illustrerer hvor viktig det er for en religiøs lege å ha muligheten til å avstå fra abort, og hvor store samvittighetskvaler han faktisk opplever i en situasjon hvis han ikke har en slik mulighet.

8.2 Utfordringer i forhold til lovverket.

Er det så noen behov for endringer i paragrafer eller forskrifter i lovverket, for bedre å tilpasse de religiøse legers behov? Etter mitt syn ja, ettersom den katolske kirken ville etterlyst en forskrift om henvisningspraksis, islam en åpning for en skjønnsmessig vurdering hvor de kan sjonglere rollen med og uten bruk av reservasjonsretten, og til slutt jødedommen hvor det er noen få som kunne tenke seg en skjønnsmessig vurdering sett ut i fra religionens (eller enkelte rabbineres) synspunkter. En slik endring av lovverket er ikke utenkelig i fremtiden ettersom man ved tilfeller hvor man ville bruke reservasjonsretten kunne sendt pasienten videre til en annen lege som ikke har noen restriksjoner i sin praksis. Årsaken til en lovendring på området ville da være å imøtekomme de ulike religiøse legers syn på abort. Siden argumentasjonen er noe ulik fra religionenes side hva gjelder motstanden mot abort, kan det vise seg vanskelig å forene røstene i kravet om paragrafendringer. Behovene for endringer er også noe ulik, som allerede nevnt.

Hva gjelder henvisningspraksis er det flere som har ønsket en tydeliggjøring i lovverket i lang tid. Den mest realistiske endringen som vil kunne komme i abortlovgivningen, er at de som velger å reservere seg skal få gjøre det fullt ut, og av samvittighetsgrunner med hjemmel i norsk lov kan slippe å henvise pasienten videre. Med dagens ordning hvor man kan møte opp

direkte på gynekologisk poliklinikk ved lokalsykehuset bør ikke dette være noe problem. Dette er kanskje ikke noe stort tema for politikere og andre som ikke har benyttet seg av reservasjonsretten, men for dem som faktisk bruker den opplever flere at det er vanskelig å få til en ordning som de samvittighetsmessig føler seg komfortable med i møtet med den abortsøkende kvinnen.

Denne oppgaven har presentert ulike religioners syn på abort. Jeg har prøvd å gi økt innsikt i hvilke problemer en religiøs lege kan møte i norsk lovverk, og ikke minst den religiøse pasient og de tanker som måtte eksistere hos denne. Økt kunnskap er nødvendig, ikke bare på det somatiske området hvor listen over diagnoser, syndromer og prosedyrekoder bare blir lengre og lengre. En grunnleggende innsikt i religioners syn på etiske dilemmaer som en lege møter er viktig, ikke bare med tanke på at lege-pasient forholdet står på spill, men også at man forstår hvordan en religiøs lege vil kunne tenke på området. Forskjellige synspunkter vil det alltid være. Utfordringen blir da å legge til rette for de ulike meninger, også innenfor lovverket, og ha i mente hvor vanskelig valget å om ta abort ofte kan være.

9 LITTERATUR

1. Statistisk sentralbyrå. Utførte svangerskapsavbrudd, etter alder. <http://www.ssb.no/aarbok/tab/tab-131.html> (20.01.2010).
2. Aasim I. Padela. Islamic medical ethics: A primer. Bioethics 2007. Vol: 21 Hefte: 3. Side: 169, 177.
3. Schenker J.G. Women`s reproductive health: monotheistic religious perspectives. International Journal of Gynecology and Obstetrics 70, 2000. Side 77.
4. Store Norske Leksikon. Islam. <http://www.snl.no/islam> (20.12.2010).
5. Store Norske Leksikon. Den katolske kirken. http://www.snl.no/den_katolske_kirke (21.12.10).
6. Rosner Fred. Protestant attitudes toward abortion. Induced Abortion, Jewish Law and Jewish Morality. Man and medicine. ISSN: 0145-9783. 1976 Bind 1/3: 218.
7. (Petersen RB. Brev til redaktøren. Reservasjonsretten bør utvides. Tidsskrift for Den norske legeförening. 2010. Nr 24. 130:2449)
8. Pavens bispestol: se http://www.vatican.va/phome_en.htm
9. Lovdata. LOV 1975-06-13 nr 50: Lov om svangerskapsavbrudd [abortloven] <http://www.lovdata.no/all/hl-19750613-050.html#2> (20.01.2011)
10. Cappelørn NJ et al. De apostoliske Fædre. 1. utg. København: Det danske bibelseskap, 1985.
11. Vern om livet. Hyrdebrev fra de nordiske katolske biskopene om det ufødte barns verdighet. <http://www.katolsk.no/info/nbk/abort.htm> (09.03.2009)
12. ”Gaudium et spes”, annen del, Det annet vatikankonsil, kapittel 1. http://www.katolsk.no/info/paul6/gs/gs_08.htm (05.02.2009)
13. Livets evangelium. Oversatt fra Johannes Paul II sin encyclika Evangelium Vitae. http://www.katolsk.no/info/jp2/ev/ev_09.htm (09.03.2009)
14. Livets evangelium. Oversettelse fra Johannes Paul II. http://www.katolsk.no/info/jp2/ev/ev_08.htm (05.02.2009).
15. Livets evangelium, Oversettelse fra Johannes Paul II.. http://www.katolsk.no/info/jp2/ev/ev_07.htm (05.02.2009)
16. (Declaration on PROCURED ABORTION. Sacred congregation for the doctrine of the faith. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19741118_declaration-abortion_en.html. (26.01.2009.)
17. University of St Andrews. Franciscan University of Steubenville. Aquinas on Human Ensoulment, Abortion and the Value of Life. http://www2.franciscan.edu/plee/aquinas_on_human_ensoulment.htm (11.02.11)
18. Den katolske kirkes katekisme. http://www.katolsk.no/kkk/k2_13.htm#1463 (08.09.2009)
19. Reservasjonsretten i allmennpraksis. <http://www.reservasjonsretten.org/reservasjonsretten-i-allmennpraksis> (09.03.2009)
20. Aasim I. Padela. Islamic medical ethics: A primer. Bioethics 2007. Vol: 21 Hefte: 3. Side: 176.
21. Shaikh Sa`diyy. Family planning, contraception, and abortion in Islam. I: Maguire Daniel C. Sacred rights, The case for contraception and abortion in World Religions. Oxford University Press 2003: 120.
22. Ibid: 121.
23. Bowen Donna Lee. Contemporary Muslim Ethics of Abortion. Brochopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 56.
24. Katz Holmes Marion. The Problem of Abortion in Classical Sunni fiqh. Brochopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 25.
25. http://www.way-to-allah.com/OuranTranslations/Koranen_norsk.pdf
26. Bowen Donna Lee. Contemporary Muslim Ethics of Abortion. Brochopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 56-57.
27. Katz Holmes Marion. The Problem of Abortion in Classical Sunni fiqh. Brochopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 27.
28. Bowen Donna Lee. Contemporary Muslim Ethics of Abortion. Brochopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 64
29. Shaikh Sa`diyy. Family planning, contraception, and abortion in Islam. I: Maguire Daniel C. Sacred rights, The case for contraception and abortion in World Religions. Oxford University Press 2003: 121.
30. Katz Holmes Marion. The Problem of Abortion in Classical Sunni fiqh. Brochopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 27.
31. Ibid: 28.
32. Ibid: 30.
33. Ibid: 30-31.
34. Ibid: 40-43.

35. Bowen Donna Lee. Contemporary Muslim Ethics of Abortion. Brochkopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 57
36. Katz Holmes Marion. The Problem of Abortion in Classical Sunni fiqh. Brochkopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 43.
37. Bowen Donna Lee. Contemporary Muslim Ethics of Abortion. Brochkopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 62-63.
38. Katz Holmes Marion. The Problem of Abortion in Classical Sunni fiqh. Brochkopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 39.)
39. Akhbar F Khalid. Family Planning and Islam: A review. <http://muslim-canada.org/family.htm#control> (21.12.2010).
40. Bowen Donna Lee. Contemporary Muslim Ethics of Abortion. Brochkopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 70
41. Ibid: 64-65.
42. Rispler-Chaim Vardit. The right not to be born. Brochkopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 83-84.
43. Ibid: 87.
44. Ibid: 87-88.
45. Ibid: 88.
46. Ibid: 89.
47. Ibid: 91.
48. Bowen Donna Lee. Contemporary Muslim Ethics of Abortion. Brochkopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 65.
49. Ibid: 71.
50. Ibid: 64.
51. Rispler-Chaim Vardit. The right not to be born. Brochkopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 86.
52. Ibid: 87.
53. Bowen Donna Lee. Contemporary Muslim Ethics of Abortion. Brochkopp, E Jonathan. Islamic Ethics of life. USA. University of South Carolina Press. 2003: 53.
54. Ibid: 59.
55. Ibid: 72.
56. Ibid: 74.
57. Store norske leksikon. Talmud. <http://www.sn�.no/Talmud> (28.01.2011).
58. J.W. Cappelens forlag. Talmud. <http://www.caplex.no/web/ArticleView.aspx?id=9335267> (28.01.11)
59. Zoloth Laurie. "Each One an Entire World" A Jewish Perspective on Family Planning. Maguire Daniel C. The Case for Contraception and abortion in World Religions. Oxford university press 2003: 22-23.
60. Groth Bente. Store norske leksikon. Mishna. <http://www.sn�.no/Mishna> (02.02.11)
61. Rosner Fred. Jewish Medical Ethics. The Journal of Clinical Ethics. 1995. Volume 6. nr 3: 207.
62. Exod. 21:22-34) (Rosner Fred. Jewish Medical Ethics. The Journal of Clinical Ethics. 1995. Volume 6. nr 3. Side 207)
63. Steinberg Avraham. Induced abortion according to Jewish law. Journal of halacha and contemporary society. 1981. Nr 1. Side 34. Sitat fra Mishna Ohalot 7,6.
64. Steinberg Avraham. Induced abortion according to Jewish law. Journal of halacha and contemporary society. 1981. Nr 1:37.
65. Zoloth Laurie. "Each One an Entire World" A Jewish Perspective on Family Planning. Maguire Daniel C. The Case for Contraception and abortion in World Religions. Oxford university press 2003: 38.
66. Nadler Richard. Judaism and Abortion: The Hijacking of a Tradition. Human Life Review. Vinter 2006;32;1; side 43-52.
67. Rosner Fred. Jewish Medical Ethics. The Journal of Clinical Ethics. 1995. Volume 6. nr 3:207 og Zoloth Laurie. "Each One an Entire World" A Jewish Perspective on Family Planning. Maguire Daniel C. The Case for Contraception and abortion in World Religions. Oxford university press 2003: 39.
68. Rosner Fred. Jewish Medical Ethics. The Journal of Clinical Ethics. 1995. Volume 6. nr 3: 207-208.
69. Ibid: 207.
70. Ibid: 208.
71. Steinberg Avraham. Induced abortion according to Jewish law. Journal of halacha and contemporary society. 1981. Nr 1:35.
72. Ibid: 46.
73. Ibid: 47.
74. Ibid: 52-53.
75. Rosner Fred. Jewish Medical Ethics. The Journal of Clinical Ethics. 1995. Volume 6. nr 3:208.

76. Zoloth Laurie. "Each One an Entire World" A Jewish Perspective on Family Planning. Maguire Daniel C. The Case for Contraception and abortion in World Religions. Oxford university press 2003: 37-38.
77. Ibid: 38.
78. Ibid: 42.
79. Steinberg Avraham. Induced abortion according to Jewish law. Journal of halacha and contemporary society. 1981. Nr 1: 49-50.
80. Zlotogora Joël et al. Utilization of Prenatal Diagnosis and Termination of Pregnancies for the Prevention of Down Syndrome in Israel. Israel Medical Association Journal. August 2007. Vol 9: 600-602.
81. Rosner Fred. Jewish Medical Ethics. The Journal of Clinical Ethics. 1995. Volume 6. nr 3: 209.
82. National Institute of Neurological Disorders and Stroke. Tay-Sachs disease information page. <http://www.ninds.nih.gov/disorders/taysachs/taysachs.htm> (02.02.11).
83. Zoloth Laurie. "Each One an Entire World" A Jewish Perspective on Family Planning. Maguire Daniel C. The Case for Contraception and abortion in World Religions. Oxford university press 2003: 23-27.
84. Ibid: 29-31.
85. Ibid: 27.
86. (Maguire, Daniel C. The Moderate Roman Catholic Position on Contraception and Abortion. http://www.religiousconsultation.org/News_Tracker/moderate_RC_position_on_contraception_abortion.htm (19.02.2011)
87. United nations. Abortion policies. A global review. <http://www.un.org/esa/population/publications/abortion/profiles.htm> Klikk på Israel som åpner word dokument (14.02.2011).
88. United nations. Abortion policies. A global review. <http://www.un.org/esa/population/publications/abortion/profiles.htm> Klikk på Italy som åpner word dokument (14.02.2011).